

RAST MÜZİKOLJİ DERGİSİ

Uluslararası Müzikoloji Dergisi

www.rastmd.com

Doi:10.12975/rastmd.2016.04.01.00072

**SOSYO-KÜLTÜREL BİR MÜZİK İCRA ORTAMI OLARAK ÂŞIK
KAHVEHANELERİ VE BURSA ÂŞIKLAR KAHVESİ**
Yrd. Doç. Dr. Erdem ÖZDEMİR¹

ÖZET

Kahvehaneler Anadolu'da görülmeye başlandığı 16. yüzyıldan buyana Türk toplum hayatının önemli toplanma ve istişare mekânlarından biri olmuştur. Her fikir ve kesimden insanların katılım sağladığı bu mekânlar zaman içinde çeşitli meslek gruplarının adı ile de anılmıştır. Âşık kahvehaneleri de bu meslek ve sanat gruplarından biri olan âşıkların, diğer icra ortamları ile birlikte, sanat icra ettikleri mekânlardan biridir. Âşık kahvehaneleri ilk olarak İstanbul'da ortaya çıkmış daha sonra diğer illere yayılmıştır. Bursa âşıklar kahvesi de Erzurum'dan Bursa'ya göç eden Âşık Mehmet Güneş tarafından 1955 yılında Bursa merkezde kurulmuş ve günümüze kadar benzer amaç ve katılımcı yapısı ile varlığını sürdürmüştür. Günümüzde âşıklık geleneğine mensup olanlardan daha çok âşık olmayan müzik icracılarının katıldığı fasıllarda büyük çoğunlukla TRT Türk halk müziği repertuarında bulunan türküler yine TRT koro ve solo icra mantalitesi örnek alınarak seslendirilmeye çalışılmaktadır. Âşıklar kahvesinde en çok icra edilen enstrüman bağlamadır ve bağlama icrasında da yine kalıplaşmış yöresel icra tavır ve üslubu tercih edilmektedir. Bu fasıllara icracı ve dinleyici bakımından ciddi manada katılım olması Bursa'nın Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti olması ve bu nedenle tarihsel ve kültürel derinliğe sahip olması ile ilişkilendirmek mümkündür. Ayrıca önemli oranda göç alan şehir hem tarihsel hem de coğrafi anlamda çeşitlilik arz eden bir sosyokültürel yapıya sahiptir. Bursa âşıklar kahvesi yakın zamanda Bursa'da açılan pek çok yeni müzikli/çalgılı kahvehaneye de model olmuştur. Her kesimden insanın icracı ya da dinleyici olarak bir araya gelip vakit geçirdiği ve böylece farklı arka planlara sahip yapılardan oluşan kent kültürünü bünyesinde barındırabilen Bursa âşıklar kahvesi pek çok özelliğiyle, yüzlerce yıllık müzikal beğeni ve birikimin, günümüzde halk nezdinde temsil edildiği ender mekânlardan biri olma özelliği taşımaktadır. Bu çalışmanın amacı Bursa âşıklar kahvesi örneği ile Türkiye'deki sosyokültürel müzik icra ortamlarını, icracıları ve bu iki unsurun zaman içerisinde meydana gelen değişikliklere karşı pozisyonunu tespit ve tahlil etmektir.

Anahtar Kelimeler: Kahve, Kahvehane, Âşık, İcra

¹ Uludağ Üniversitesi Devlet Konservatuarı Türk Müziği Ana Sanat Dalı erdem@uludag.edu.tr eo7@soas.ac.uk

ÂŞIK COFFEEHOUSES AS SOCIOCULTURAL MUSIC PERFORMANCE VENUES AND THE ÂŞIKLAR COFFEEHOUSE IN BURSA

ABSTRACT

Coffeehouses have been one of the most important public gathering places in Turkey since they had begun to appear in 16th century. These places that had many frequent visitors from all the socio-cultural levels were sometimes called with the names of occupational groups, one of which is “Aşıklar Coffe house”. Aşık coffee houses were initially founded in İstanbul but soon after spread to the other cities. Many important “aşık”s had been cultivated in these places especially big cities. The “Aşıklar Coffe house” in Bursa is one of the most interesting example of them since it has been active for almost 60 years. It is not only a place where the musicians perform but also functions as an oral and visual musical training centre. I also had attended to performances in there when I was a student at Conservatory between 1999 and 2004. The “Aşıklar Coffeehouse” was founded in 1955 by an aşık named Mehmet Güneş who came to Bursa from Erzurum. People who come to “Aşıklar Coffeehouse” for performing music are not only ashiks but also amateur and professional musicians. The instrument most played at the aşık coffeehouse is “bağlama” and basic source of repertoire is the corpus of TRT (The Turkish Radio and Television Corporation), that contains thousands of Turkish folk music notes. These pieces are played in a way that is appropriate to “TRT’s mentality” of solo and choir performing style. The Aşık coffeehouse in Bursa has also been a model for other new places opened in Bursa. There are many attendances in fasıls that are performed in The Aşık coffeehouse in Bursa”. This situation can be associated with the historical perspective of Bursa as it was the first capital of Ottoman Empire. It can also be associated with Bursa’s cosmopolitan populace. The Aşık coffeehouse in Bursa where musicians and audiences can gather and spend time is a rare place that can mirror the cultural accumulation and musical taste of hundreds of years. The purpose of this article is determination and analyzes the socio-cultural performance venues and performers besides their position agains to had occured changes in courses.

Keywords : Coffee, Minstrel, Performing

GİRİŞ

Anadolu’da Kahvehane Kültürü ve Âşık Kahvehaneleri

Kahvehaneler ortaya çıktığı zamanlardan günümüze dek Anadolu merkezli Türk sosyokültürel yaşamında önemli toplanma merkezlerinden biri olmuştur. “16. yüzyıldan itibaren Osmanlı sosyal hayatında yerini alan kahvehaneler, Osmanlı’nın altın çağını yaşadığı bu yüzyıldan başlayarak Tanzimat’ta, Meşrutiyet’te ve sonrasında Cumhuriyet döneminde yaşanan sosyal değişim ve Batılılaşma sürecinde aktif mekânlar olarak yer almıştır” (Ediz, İsmail; 2008 s: 179-189). Âşık kahvehaneleri, geçmişte âşıklık geleneğinin yoğunlukla ve sistematik olarak kendi iç düzeni içinde icra edildiği mekânların başında gelmektedir. “Âşık kahvehanelerinin ortaya çıkışı için kesin bir tarih verilemese de başlangıç olarak XVI. yüzyıl ve özellikle XVII. yüzyılın ilk çeyreği yaygın bir kabul görmektedir. Kahvehanelerin yaygınlaşması ile âşık tarzı şiir geleneğinin de gelişimi arasında bir paralellik vardır” (Balkaya, 2013; s883). Âşık kahvehanelerinin, geleneğe katkıları hususunda Çobanoğlu’nun tespitleri de aynı doğrultudadır; “ Âşıklık geleneği, Osmanlı kültürel yapısını etkileyen ve yeni sosyal alışkanlıkların ve davranış kalıplarının ortaya konulduğu bir sosyal kurum olan kahvehanelerin ürünüdür” (Çobanoğlu 1999, 54). Geleneğin oluşmasında mekânların etkin ve üretici rol oynadığı en net biçimde âşık kahvehaneleri örneğinde de görülebilmektedir. “Ortaya çıkan teknolojik gelişmeler ve değişen hayat şartlarına paralel olarak bazı farklılıklar görülmesine rağmen, günümüze kadar âşık

kahvehaneleri temel işlevlerini yitirmemişlerdir” (Artun 2005, 36). Performansa dayalı etkinliklere ev sahipliği yapan mekânlar, sergilenen unsurun var olan normlarının, icracı - dinleyici ilişkisinin, mekân bağlamında çevrelenerek muhafaza edilmesi ile düzenleyici ve konservatif bir anlam yüklenirler. Aynı mekân içinde sürdürülen performansın, gerek dinleyici gerekse icracı için gelenekselleşme sürecinde daha kapalı ve bütüncül algıya daha müsait bir yapıda gerçekleşmesi, mekânı sistemin kurulması bakımından önemli unsurlardan biri yapar. Âşık kahvehaneleri de bu bağlamda birden fazla amaca hizmet eden, kültürel icra ve aktarımın, sabit hale gelmiş mekânlarından biridir. “Aslında icracı âşık farkında olmadan aynı mekân(lar)da/kahvehane(ler)de daha önceden ifâda bulunan âşıkları canlandırır. Bu durum icracı âşığın hem sürekliliğe katkısı hem de kendi dönemi ve kendisinden sonrakiler için örnekliğidir” (Balkaya, 2013; s883).

Âşıklar, geçmişte aldıkları kam, ozan, baksı gibi isimlerle, Türklerin bilinen ilk müzisyen karakterini teşkil etmektedirler. “Başlangıcı Türklerin, İslamiyet öncesi inanışına dayanan ozanlık geleneği, 16. yüzyılda, çeşitli değişimlerle âşıklık geleneği olarak anılmaya başlanmış ve günümüze kadar varlığını sürdürmüştür. Geçmişte ve günümüzde sanatsal bir algı ile icra edilen âşıklık geleneğinin sanatçı birer karakteri olan âşıklar, şiir, hikâye ve müzik gibi sanat alanlarında faaliyet göstermektedir. Bahsedilen tarzda icraların yapıldığı mekânlardan biri olan kahvehaneler âşıklık geleneğinin, geçmişten günümüze uzanan temel mekânlarından birisi olmuştur. Türk kültüründe, çeşitli belge ve bulgularla gidilebilen en eski dönemlerden günümüze kadar süregelen bir toplumsal eylem olan “toplanma”, inanç ve ayin bağlamında olanlar başta olmak üzere, muhtelif nedenlerle gerçekleştirilen bir uygulamadır. Bu uygulama, sonrasında “toy” gibi resmi ve hiyerarşik kapsamlarda olduğu gibi, Türklerin Anadolu’ya geldikten sonra oluşturdukları sosyokültürel yapılar bünyesinde, yeni anlam ve mekânlar kazanmıştır. Bir esnaf locası olarak teşekkül eden ve daha sonra dönemin en kurumsal ve güçlü yapılarından biri haline gelen Ahi teşkilatının farklı şehirlerdeki yapılanmaları, günümüze kadar varlığını sürdüren bizim tabirimizle “sıralı/dönemsel toplanma geleneği” ve mekânlarını, Türklerin sosyal ve kültürel hayatına sokmuştur. Köy odaları, bey konakları, şahıs evleri vb. mekânlarda sürdürülen bu gelenek unsurları Sıra gecesi, Barana gecesi, Yaren sohbetleri, Gezek vb. isimlerle günümüze kadar varlıklarını sürdürebilmiştir. “Köy yerinde yapılacak işin kalmadığı uzun kış gecelerinde gruplara ayrılan genç ve yaşlı yarenler, geceleri kendi aidi oldukları yaren odalarına gitmekte; orada hem yaşanan problemlere çözüm bulunmakta, hem makul ve meşru ölçüler içinde eğlenceler yapılmakta, hem de bilgi ve görgü aktarımı gerçekleştirilmektedir. Bu yaren odaları bir taraftan köyün yerli halkı için bir okulmisyonunu üstlenmiş, öte yandan da oradan geçen yabancıların konaklanıp ağırlandığı bir konukevi olma fonksiyonunu icra etmiştir” (Ünver, Mustafa, 2004).

Çeşitli dini yapılar bünyesinde tekke ve dergâhlarda dönemsel olarak gerçekleştirilen ayin ve sohbetler, vakit ve Cuma namazı öncesi ya da sonrasında camii çay ocaklarında oluşan sohbet ortamları, Türk sosyal hayatında bir arada olma, yardımlaşma, gerekli / gereksiz konularda konuşma gibi maksatlarda toplanma alışkanlıklarının mekân ve sebepleri olarak gösterilebilir. Camii sonrası toplanma ve sohbet etme, Anadolu Türklerinin dışında diğer Türk toplumlarında da görülen bir sosyal harekettir. Rachel Harris, Uygur Türklerinin müzik kültürü ile ilgili çalışmasındaki “geleneksel olarak cuma namazı sonrası, insanlar hikâye anlatıcıları dinlemek için çay evlerinde toplanırdı, ancak günümüzde bu uygulama nadir hale gelmiştir” ifadesiyle, gerek toplanma olgusunun, gerekse kahvehane benzeri mekânların Uygur sosyal hayatındaki işlevini ve günümüzdeki durumunu ifade etmiştir (Harris, Rachel; 2008, s 22).

Kahvehaneler ise dini toplanma mekânlarından farklı olarak her gün gidilebilen ve yukarıda saydığımız önemli gayelerin olmayabildiği, ancak erkek nüfusun önemli bir kesiminin sosyal hayatının neredeyse tamamı olan mekânlar olarak tanımlanabilir. Geçmişte önemli bilgi aktarım merkezlerinden biri olarak da zikredebileceğimiz kahvehaneler, kendi iç hiyerarşisine de sahipti. “Eski kahvehaneler bir muhabbet meydanı idi. Çok defa bir ‘mir-i kelim’ etrafında halka olunur, onun sohbetinden istifade edilirdi. Burada mekteplerde-medreselerde edinilemeyen bilgiler edinilirdi. Âlim başka ârif başka her âlim sohbet eri olamaz. Fakat kahvelerde öyleleri vardı ki bunlar kitaplardan edinilemeyen bilgileri yayarlardı” (Aksel, Malik; 1964 s 236). Pek çok maksatla toplanma mekânı olan kahvehaneler seyyar satıcıların, duyuru yapmak isteyenlerin, yardıma ihtiyacı olanların ve de âşıkların sıklıkla uğradığı mekânlardır. “Âşıklar herhangi bir kahvehanede geçici sürelerde âşık fasılları düzenlemişler veya belli bir kahvehaneyi mekân tutup, burada sürekli çalıp söylemiş, hikâye anlatmışlardır. Bu kahvehaneler “âşık kahvesi” adıyla bilinip tanınırlardı. (Duvarcı, Ayşe; 2012).

Büyük şehirlere ve özellikle İstanbul’a gelen âşıkların buldukları çevre, âşıkların sanatsal edimlerini etkilemiş ve dönemin kent kültürüne dair yapı ve terminolojiyi bünyesine katmalarını sağlamıştır. “17. yüzyıl başlarından itibaren kurumsallaşmaya başlayan ve Osmanlı kahvehane geleneğinde âşık kahvehaneleri olarak nitelendirilen kahvehanelerin yerini, 18. yüzyılda Yeniçeri kahvehaneleri ve onun sonrasında ise semai kahvehaneler almıştır. Âşık kahvelerinde ve Yeniçeri kahvelerinde müdâvimlik yapan saray ve esnaf tabakasının haricindeki kimselerin yanında, özellikle 19. yüzyılda yaygınlaşan semai kahvehanelerde daha çok eğlence ve müziğe yönelik bir program mevcuttur” (Ediz, İsmail; 2008 s: 179-189). Ayrıca yine geçmiş dönemlerde İstanbul’da klasik müzik özelliklerini çağrıştıran ve fasıl geleneği dâhilinde âşıklar tarafından gerçekleştirilen icraların olduğunu da Köprülü’nün İstanbul Tavukpazarı’ndaki bir âşık kahvehanesi ile ilgili ifadelerinden öğrenmekteyiz; “Saz Şairleri’nde eski Osmanlı Âşıkları’nın hususi teşkilatı, kıyafetleri ve Âşık fasılları hakkında mufassal malumat vardır. Muhtelif şıklar toplanarak fasıl icra ettikleri zaman, önce Çuhacı oğlu Ali Paşa peşrevi çalınır; sonra Âşıklar reisi tarafından Hüseyini, Hicaz, Evc, Rast, Uşşak, Kürdi – Hüseyini makamlarından kararı ve miyanı, yerli yerinde gezinme ve taksimler icra edilerek, fasıla başlanılır. Reisin okuduğu bir gazelden ve bir tek beyitten sonra Divan denilen bir beste Âşıklarınıştirakiyle iki inme bir çıkma tertibi üzere terennüm olunur. Bunu her Âşık’ın ayrı ayrı çaldıkları birer Divan takip eder. Sonra, reis bir Koşma okuyarak Taşlama denilen mizahi konuşmalara başlar. Cinaz ve telmihlerle dopdolu olan bu taşlamalar pek eğlenceli olur ve diğer Âşıklar da reisi takip ederler. Herhangi Âşık reisin sualine mukabele edemezse herkesin ortasında elinden sazı alınır ve bir latife olmak üzere muvakkaten susturulur” (Köprülü 1966, 242). Burada bahsi geçen âşıkların saray merkezli klasik müzik ve sanat anlayışına yakın olmaları ve bahsedilen kahvehane ve diğer kentsel icra ortamlarından etkilenmeleri söz konusudur. Sırasıyla yazılan fasıl repertuarı bunu kanıtlamaktadır ancak günümüz zaviyesinden bakıldığında güncel âşık müziklerinden ziyade klasikleşmiş bir kent müzikalitesini yansıtmakta olduğu açıktır.

Günümüzde âşık kahvehaneleri genellikle âşıklık geleneğinin sürdürüldüğü illerde ve bu illerin göç verdiği diğer illerde işletilmektedir. “20. Yüzyılın başlarından itibaren İstanbul’ da âşık kahvehanesi geleneğinin zayıflamaya başlamasına karşılık başta Erzurum, Kars ve Kayseri olmak üzere Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde varlığını sürdürmüştür. Özellikle son çeyrek yüzyılla içinde Anadolu’nun çeşitli bölgelerinden İstanbul, Ankara, Bursa gibi büyük kentlere göçün hızlanması, geleneğin bu büyük kentlere taşınmasına sebep olmuştur” (Artun 2005, 38).

Yukarıdaki açıklamalardan anlaşılacağı üzere, kahvehane kültürü günümüzde her ne kadar köy merkezli bir algıya sahip olsa da aslında kent kültüründen doğan bir yapıdır. Büyükşehirlerde teşekkül edip toplumun kültürel hayatında kabul gören ve sonrasında taşraya yayıldığı kabul edilen bir geleneğin, bugün taşradan büyükşehirlere göç ile gelmesi ve böylece kabul görmesi, kanaatimizce kültürel yaşam dinamiklerinin ne denli büyük dönüşüm içinde olduğunun en açık göstergelerinden biridir.

Âşık kahveleri, diğer tüm ticari ve resmi kurumlar gibi öncelikle merkezi özellik taşıyan yerlerde kurulmuştur. Katılımcı potansiyeli bakımından il ve ilçe merkezindeki kahvehaneler, köy kahvehanelerine göre daha avantajlı ve iletişim bakımından daha verimli mahiyettedir. Yakın geçmişte ve günümüzde âşıklık geleneğinin yoğun olarak sürdürüldüğü Erzurum ve Kars illeri, âşık kahvehaneleri bakımından da önem arz etmektedir. Kahvehaneler ve âşıkların ilişkisi iki açıdan değerlendirilebilir. Bunlardan birincisi, âşıkların sanat icra etmek ve geçimini sağlamak için gezginlik vasfına da uygun olarak ziyaret ettikleri ve icra yaptıkları kahvehanelerdir. Bu tür kahvehaneler genelin dışında bir özellik taşımayan, insanların dinlenmek, sohbet etmek, çay içmek gibi çeşitli maksatlarla gittikleri mekânlardır. Âşıklar bu tür kahvehanelere geldiğinde popülasyon artmakta ve bundan işletmeci de memnun kalmaktadır. Bu tür ziyaretler programlı olabildiği gibi habersiz bir şekilde de gerçekleşebilmektedir. Bu tür bir faaliyet 2015 yılında Bursa Yıldırım Belediyesi tarafından başlatılmış bulunmaktadır. Belediye bünyesinde bulunan “Âşıklar Otağı” adlı birimde istihdam edilen Erzurum’lu usta âşıklardan Temel Turabi, iyi anlaştığı diğer âşık arkadaşlarıyla ilçe sınırlarında bulunan kahvehanelere sırayla uğrayarak performans sergilemektedirler.² İkinci kahvehane türü ise çalışmaya asıl konu olan, âşıkların icra yapması amacıyla, bir âşık ya da âşık olmayan bir işletmeci tarafından açılan veya devralınan mekânlardır. Karşı Âşık Murat Çobanoğlu, Erzurumlu Âşık Nuri Çırağı ve Erol Ergani, buldukları illerde bu tür kahveler işletmişlerdir. Doktora tez çalışmamız sürecinde bilgi ve tecrübelerine çokça başvurduğumuz Âşık Nuri Çırağı, kendi ustalarından olan Erzurumlu Âşık Reyhanî ile Erzurum’da bir kahvehane açtığını, kendisi ozamanlar yeni ve tanınmamış bir âşık olduğu için Âşık Reyhanî’nin şöhretinden de istifade ederek bu girişimi yapabildiğini nakletmiştir. Bu durumu isimlendirmek için “ yani ben ona daldalandım” ifadesini kullanmıştır (Mülakat, Nuri Çırağı 2012). Bahsi geçen bu âşıklardan Âşık Murat Çobanoğlu hariç, diğerleri Bursa ve Kocaeli illerine göç etmişler ve âşıklığa bu illerde devam etmişlerdir.

Bursa ve Kocaeli, Erzurum’dan yoğun göç alan illerin başında gelmektedir. Kocaeli’de Darıca, Bursa’da ise Yıldırım ilçesi bu göçlerin odağında bulunmaktadır. Erzurum ili âşıklarından (mahlasları ile) Mevlüd İhsani, Nuri Çırağı, Erol Ergani ve Taner Öztürkoğlu Kocaeli’de; Yaşar Reyhanî, Hüseyin Sümmanoğlu, Cemal Divani, Temel Türabi ve Ebubekir Zamani ise Bursa’da yaşamış / yaşayan tanınmış âşıklardır.

²Sadece bu örnekte bile âşıkların diğer sanatçı zümrelerden ayrı bir yerde olduğu anlaşılabilir. Günümüzde televizyon dahil pek çok iletişim olanakları ile dinleyiciye ulaşan ve belirli bir ölçüde popülarite sahibi olan âşıklar, gerektiğinde hem sanat icra etmek hem de sadece sosyalleşmek maksadı ile kahvehanelere gitmekte ve toplumdaki “gerçek manada” hiç kopmadan yaşamını sürdürebilmektedir. Bu durum bize, toplum ile sanatçı arasında bir uçurum yaratmadan da sanat üretilebileceğini hatta bu anlamda bizzat toplumdaki beslenip, bu edinimlerin hiçbir aracı olmadan doğrudan topluma aktarılabilceğini göstermektedir.

Âşıklık geleneğinin bu derece yaygın olduğu Erzurum'dan büyük ölçüde göç alan ve göç edenlerin içinde âşıkların da fazlaca yer aldığı Bursa'da, günümüzde işler durumda bulunan müzikli kahvehanelerin en eskilerinden biri olan Bursa âşıklar kahvesi 1955 yılında açılmıştır. Yine Erzurum'dan Bursa'ya göç eden Âşık Mehmet'in (Mehmet Güneş) Bursa'nın yüzlerce yıllık şehir merkezi olan, Orhan Cami ile Ahmet Vefik Paşa tiyatrosu arasında ve "tarihi belediye binasının" aşağı kısmında bulunan Köylü Pazarı'nın köşesinde açtığı âşıklar kahvesi, hem âşıkların ve âşık olmayan sazandelerin, hem de müziğe aşına olan vatandaşın uğrak yeri olmuştur. Göçün sadece insanları ve eşyaları değil, geleneği ve dahası mekânları da taşıdığı gerçeği Bursa âşıklar kahvesi örneğinde en iyi şekilde görülmektedir. Muhsin Güneş ile yaptığımız mülakatta kahvenin tarihiyle ilgili vermiş olduğu bilgiler ilgi çekicidir. "Muhsin Güneş babası Mehmet Güneş'in (Hacı Âşık) kahveyi ilk başta sıradan bir çay ocağı olarak açtığını kahvede, müşterilerin tavla ve kâğıt oyunu istemelerine rağmen, inancı gereği bu tür eğlence unsurlarını kahveye sokmadığını, birgün saz çalmak üzere çağırıldığı bir meclisten dönerken, sazı eve taşımamak için kahvede bıraktığını, ertesi günoradan geçerken içeride sazı gören birinin saza bakmak için izin istediğini ve çaldığını ve sonraki gün aynı kişinin yanında bir arkadaşı ve sazları ile gelip Hacı Âşık ile birlikte uzun süre meşk ettiğini ve o günden sonra kahvenin artık bir âşıklar ve müzisyenler kahvesi olduğunu nakletmiştir.

METODOLOJİ

Çalışma, bir alan araştırmasıdır ve önemli oranda "katılarak / katılımcı gözlem³" tekniği ile elde edilen bilgilere dayanmaktadır. Araştırmaya konu olan mekânda, doğal katılımcılarla gerçekleştirilen müzikal pratikler, katılımcıların davranış biçimlerini, birbirleriyle ve dinleyicilerle olan ilişkilerini, müzikal ve genel bakış açılarını ve değer yargılarını anlama bakımından önemli faydalar sağlamıştır. Bu bağlamda 1999 ila 2004 yılları arasında sıklıkla; sonrasında ise seyrek de olsa fırsat buldukça, katılımcı gözlemci ve icracı olarak gitmeye devam ettiğimiz Bursa âşıklar kahvesi ile ilgili gözlem ve değerlendirmelere yer verilmiştir. Katılarak gözlem yönteminin sağladığı "doğal" ortamın, araştırma konusuyla ilgili en saf bilgileri vermiş olduğu söylenebilir. Bu nedenle, çalışmada gözleme dayalı bilgilere yazılı kaynağa dayalı bilgiler kadar önem ve daha fazla yer verilmiştir. Çalışmada uygulanan ikinci yöntem ise görüşmedir (mülakat). Bu bağlamda hem ilgili mekânın işletmecisi, hem doğal katılımcılardan bir kişi hem de kimi âşıklarla yapmış olduğumuz görüşmelerden notlar aktarılmıştır. Çalışmada uygulanan üçüncü yöntem ise kaynak taraması ve alıntılama'dır. Bu yöntem özellikle, konunun tarihsel sürecine ilişkin bilgilerin, tarihi kaynaklara dayandırılarak aktarılması ve bazı kronolojik bilgilerin doğru bir şekilde sıralanması konularında uygulanmıştır. Kahvehaneye icracı olarak gelen kişiler birbirilerini sadece isim ve lakaplarıyla tanıdıkları ve genelde birbirilerinin soyadlarını bilmedikleri için bugün hayatta olmayan ya da bizim bulduğumuz zamanlarda kahvehanede bulunmayan pek çok icracının soy isimleri zikredilmemiştir.

Bursa Âşıklar Kahvesinde Müzik

Kendisi de âşık olan ve hacca gittikten sonra hacı âşık olarak anılmaya başlanan Âşık Mehmet'in açıp işletmiş olduğu kahvehaneyi uzun yıllardır ve günümüzde oğullarından Muhsin Güneş işletmektedir. Kendisi de bağlama ve ritim çalan Muhsin Güneş, kahvehanede yapılan meşkların büyük çoğunluğuna iştirak etmektedir. Aynı mülakatta Muhsin Güneş, 56 yaşında olduğunu ve

³ Gözlemcinin, araştırmacı kimliğini gizleyerek ya da ifşa etmeyerek katılımcılardan biri olarak araştırma ortamında bulunması ile gerçekleştirilen gözlem tekniği (Bkz: Karasar, 2005 - Balcı, 2005).

doğduğundan beri kahvehaneye geldiğini ve başta bağlama olmak üzere, keman ve üflemeli çalgılar hariç, tüm Türk müziği enstrümanlarını belirli bir seviyede çaldığını söylemiştir.

Osmanlı devletine başkentlik yapmış olması, İstanbul'a yakın olması, coğrafi özellikleri ve bunlara bağlı daha pek çok sosyokültürel sebep, Bursa'da köklü bir müzikal algının oluşması ve yaşamasına neden olmuştur. Uzak ve yakın tarihte ve de günümüzde sayısız bestekâr, şair ve icracı yetişmiş olan Bursa, klasik Türk müziği beğenisinin yüksek ve dinleyicisinin fazlaca olduğu bir ildir. Günümüz zaviyesinden bakıldığında dahi Bursa'da klasik Türk müziğinin, Türk halk müziğine göre daha çok takipçisi olduğunu söylemek mümkündür. Ancak son yıllarda Türk halk müziği algı ve beğenisinin de yükselişe geçtiği gerçeği de göz ardı edilemez. Bu durumunun nedenleri arasında Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz illerinden yoğun göç alması ve Keles, Orhaneli gibi halk kültürünün ve müzik anlayışının sürdürüldüğü Türkmen beldelerindeki kültürel yaşamın ve müziklerin çeşitli kurumların ilgi ve çalışmalarına konu olması gösterilebilir⁴. Ayrıca Bursa Büyükşehir Belediye Konservatuarı bünyesinde 1993 yılında Yücel PAŞMAKÇI öncülüğünde kurulan Türk halk müziği bölümü ve icra topluluğunun da, şehirde önemli bir karşılık bulduğunu söyleyebiliriz. Aynı görüşmede Muhsin Güneş bize, “bugün Belediye konservatuarında görev yapan kimi hocaların, bu kahvehanede yetiştiğini ancak şimdi kahvehanede müzik icra edenlerin, kahvehanede yetişip profesyonel müzik hayatına geçiş yapan bu kişilerden faydalandığını, türkülerin en doğru şekliyle icrası hususunda bilgiler aldığını nakletmiştir”. Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere, âşıklar kahvehanesi şifahi öğretim yani sözlü ve görsel aktarım sistemi içinde önemli bir görev üstlenmiştir.

Konservatuar öğrencilik yıllarımızda bizim de bildiklerimizi tatbik ve bilmediklerimizi de öğrenmek hususunda çokça faydalandığımız Bursa âşıklar kahvesi, kültürel döngü içindeki görevini halen sürdürmektedir. Bursa'nın yakın geçmişinde âşıklık geleneği ile ilgili çağrışım yapabilecek herhangi bir kaynağın olup olmadığını araştırdığımızda Bursa merkezde Pınarbaşı mahallesinde “Buhara Kalenderhanesi ve Lala Paşa türbesi olarak da zikredilen Gar-ı Aşık adlı bir tekkeden bahsedilmekte olduğu görülmüştür. Aynı kaynaklarda, tekke civarında kendilerine aşık denildiği rivayet edilen Abdüssamed ve Bahaeddin efendilerin kabirlerinin bulunduğu ifade edilmektedir” (Bkz. Kara, 1993; s 227 – Şemseddin, 1997; s 447). Hem alıntı yapılan bu iki kaynakta hem de konuyla ilgisi olabileceği düşünülen diğer kaynaklarda Gar-ı Aşık dergâhının bu ismi almasında bilinen manada âşıklıkla ilgili bir belgesel bağlantı bulamadığımızı ancak, belgelendirilemese de Gar-ı Aşık ismi ile kastedilen manada âşıklık arasında bir bağın mevcudiyetinin kuvvetle muhtemel olduğu düşüncemizi ifade etmeliyiz. Ayrıca Bursa'da dönemin kimi tekkelerinde müzik icra edildiğini yine aynı kaynaklarda görmekteyiz. “Asırlarca Celveti Tekkelerinde icra edilen dini musiki, ilhamını Üftade ve Aziz Mahmud Hüdai'den almıştır. Üftade'nin Vakıat'ta Taptuk Emre'nin Şesta, yani altı telli sazı olduğundan bahsetmesi, onun musikiye olan meyline delil olarak gösterilmektedir. Üftade'den sonra gerek Üftade Tekkesinde gerekse Hüdai Tekkesinde musiki faaliyetleri hızlanarak devam etmiştir. (Kara, 1993; s 326)

⁴Bahsedilen göçlerin Bursa'nın kültürel yapısına etkisi çok daha geniş ve disiplinler arası bir çalışmanın alanına girdiğinden, bu konuya, çalışmamızla ilgili olarak kısaca değinilmiştir.

Bursa Âşıklar Kahvesinde Meşk

Bursa âşıklar kahvesinin saz çalan kişiler için ayrılmış bir köşesinde, oturmak için ayrılan sedirlerin üst kısmında duvarda asılı sazlar bulunmaktadır. Bağlamalar genellikle akortlu bir halde tutulur ancak meşk başladıktan sonra tekrar akortlar kontrol edilir. Genellikle öğlen saatlerinden sonra, bir ve ya birden fazla icracının saz çalmasıyla meşk başlamış olur. Daha sonra gelen bir icracı olursa o da duvardan bir saz alıp meşke iştirak eder. Şayet çalınan türkü tüm icracılarca biliniyorsa bu sesin şiddetine ve çalım kalitesine yansır. Eğer az bilinen bir türkü icra ediliyorsa türküyü en iyi bilen kişi daha emin ve yüksek sesle çalar diğerleri ise bu kişiyi takip eder. Müzikte, bilinmeyen bir eserin (nota olmadan) icra edilmesi gibi bir uygulama yoktur ancak bu mekânda bilinmeyen ya da az bilinen eserler için, eseri bilen kişiye “sen çal ben peşinden gelirim” dendiğine defalarca şahit olduğumuzu belirtmeliyiz. Bursa âşıklar kahvesinde çalgı aleti olarak en çok bağlama bulunmaktadır. Meşke katılan icracıların neredeyse tamamı bağlama çalmaktadır. Bunun dışında bendir, kaval ve kabak kemane de icra edilmektedir. Eseri çalan herkes genellikle bildiği kadarı ile sözlerine de iştirak eder ancak ortamda vokal ya da çalgısal icrasına hürmet edilen bir profesyonel olduğunda, diğer icracılar eşlik etmez ya da çok düşük sesle katılırlar. Çalınan bağlamaların hemen hepsi tambura addedilen uzun sap bağlamadır. Az sayıdaki kısa sap bağlamalar ise daha çok genç katılımcılarca, deyiş ve nadiren de olsa türkü formundaki bestelerin icrasında kullanılır. Kısa sap bağlama repertuarı bilindiği üzere çoğunlukla deyiş, semah ve nefes olarak adlandırılan Alevi ve Bektaşî müziklerinden oluşmaktadır ve kahvede genelin dışında bu repertuarın işlendiği fasıllar da gerçekleşmektedir. Özellikle deyiş ve aşıklama⁵ tarzı repertuara hâkimiyetleri ile bilinen Baklavacı Cemal ve Piyangocu Cemil gibi isimlerin katıldığı fasıllarda bu repertuar sıklıkla işlenmekteydi.

Repertuar ve İrcacılar

Bursa âşıklar kahvesine, icra için gelenlerin büyük çoğunluğu, asıl mesleği müzik icra etmek olmayan amatör müzisyenlerdir. Genelde orta yaşın üzerinde olan icracılar, uzun yıllar boyunca sazla iştiraki olan kişilerdir. Bu kişilerin saz çalma seviyeleri genellikle birbirlerine yakın olmakla birlikte içlerinde daha iyi saz çalan, profesyonel ya da yarı profesyonel icracılık, Belediye konservatuarında ve özel müzik kurslarında bağlama hocalığı yapmış ya da yapmakta olanları da mevcuttur. Bu tür icracıların sözle dile getirilmeyen bir önceliği vardır. Katılımcıların büyük çoğunluğunun erkek olmasına rağmen, zaman zaman kadın katılımcılarında icracı ve dinleyici olarak kahvehaneye geldiklerini söyleyebiliriz. İrcacı olarak gelen kadın katılımcıların genellikle Konservatuar ve özel müzik kurslarında öğrenim gören ya da görmüş genç addedilebilecek yaşta oldukları gözlemlenmiştir. Günümüzde kadın katılımının arttığını söylemek mümkündür.

Kahvedeki icracıların en temel müzikal referans ve öğrenim kaynağı TRT Türk halk müziği koroları ve repertuarıdır. Saz çalmada, görsel takip ve kişisel çaba ile kendilerini geliştiren bu icracıların, büyük çoğunluğu nota bilmemektedir. Ancak bildikleri türkülere adeta notasıyla çalışmış gibi tüm ayrıntılarıyla hâkim olabildikleri gözlemlenmiştir. Kanaatimizce bu özellik, radyo dinleme geleneğine yetişmiş olmakla alakalıdır ki bu katılımcıların çoğu, TRT'nin

⁵ Genellikle Doğu Anadolu Bölgesi âşıklarınca tambura ve kısa sap bağlama ile icra edilen deyiş türündeki türkülere ve icra tarzına verilen addır. Bu icra tarzı, her iki tip bağlamada da paralel beşli yürüyüşlerin, tezene takma ve parmak çekme-çarpma tekniklerinin kullanılması ile meydana gelir.

hangi korosunda hangi usta icracının olduğunu ve hangi türküyü kimin daha iyi icra ettiğini bilmektedirler.

İsmi âşıklar kahvesi olmasına rağmen bizim devam ettiğimiz tarihlerde bu mekânda icraya genellikle âşık olmayan amatör ya da profesyonel müzisyenler katılmaktaydı ancak çok sık olmamakla birlikte Bursa’da yaşayan âşıkların zaman zaman gelip meşk yaptıklarını da yine Muhsin Güneş ile yaptığımız görüşmeden öğrenmiş bulunmaktayız.

Bursa âşıklar kahvesinde müzik icra edilirken takip edilen bir sıra ya da sistemli bir fasıl geleneği yoktur. Genellikle mevcut icracıların tümünün ya da çoğunun bildiği türküler tercih edilir. TRT repertuarında bulunan türkülerden, bütün Türk halk müziği türlerine mensup olanlar, bilindiği nispette icra edilebilmektedir fakat Zeybek karakteri taşıyan ve Orta Anadolu tabir edilen türlerin önceliği vardır. Kanaatimizce bunun iki nedeni vardır. Bunlardan birincisi Bursa’nın da coğrafi olarak Zeybek bölgesinden uzak olmaması ve özellikle dağ köylerinde icra edilen müziklerin, yürük/hızlı/oynak zeybek türüne çok yakın olmasından dolayı gelişen aşinalık; ikincisi ise bahsi geçen yörelerin müzik karakterinin Bursalı dinleyici ve icracıların hiç uzak olmadığı makamsal özellikler taşımasıdır. Türkünün müzikal niteliğine önem verilen bu ortamda, makamsal türküler tercih edilmektedir. Örneğin; Hisarlı Ahmet’ten alınan “Feracemin ucu sırma”, “Elif Dedim Be Bedim”, “Ben Kendimi Gülün Dibinde Buldum” gibi detaylı ezberi ve icrası zor sayılabilecek türküler, kahvedeki meşkların favorileridir. Bunların dışında “Gül Kuruttum” (Hatay), İzmir’in İçinde Al Yeşil Bayrak (Sivas), Feracemi Al İsterim (İzmir), “Ey Bostancı Bir Bostan Ver” (İstanbul), “Bülbülün Kanadı Sarı” (Diyarbakır), “Konma Bülbül Konma” (Ağrı), “Evlerinde Bir İpekten Halı Var” (Gaziantep),vb. pek çok türkünün, meşklarde topluca icra edildiğine defalarca tanık olduğumuzu ifade etmeliyiz. Elbette, kahvehanedeki meşklarde icra edilen türküler bunlarla sınırlı değildir ve repertuar o an ki icracılara göre de çeşitlenebilmektedir. Örneğin Baklavacı Cemal namıyla bilinen katılımcı genellikle uzun sap bağlama ile deyiş, semah ve nefesler söyler, diğer icracılar ise bilgileri nispetinde eşlik ederlerdi. Baklavacı Cemal, tarzı ve repertuarı ile meşkların, sevilen ve aranan simalarındandır. Bununla birlikte birçok Keles ve Orhaneli türküsüne kaynaklık eden İsmet İNCİ, özellikle bu yörelerin türkülerini yöre tavrı ile icra ederdi. Bursa âşıklar kahvesi her ne kadar müzik edimi üzerine kurgulanmış bir algıya sahip olsa da burada, sadece var olan repertuarın tekrarlanması esastır. Yeni bir üretim yoktur ve “TRT mantığı” denilen “anonim” halk müziğinin icrasına dönük algının hâkim olmasından dolayı üretim umulmamakta ve bu yönde gayret gösterilmemektedir.

Bizim Bursa âşıklar kahvesine sıklıkla uğradığımız 1999-2005 yılları arasında mütemadiyen kahvehaneye gelip meşke katılan kişileri Coşkun, (Bağlama) Cura Kemal (Cura), Tavşan Kemal (Bendir) Niyazi (Bağlama), Âdem (Bağlama), Kadir (Bağlama),Muzaffer (Bağlama),İrfan (Bağlama), Arif (Bağlama), Çapraz Hüseyin(Bağlama), Özden (Bağlama),Ahmet Metin (Bağlama), Ahmet Demir(Bağlama), Süleyman (Vokal), Divan Mahmut (Bağlama), Ercan (Vokal), Piyangocu Cemil (Bağlama - Ritim) Baklavacı Cemal (Bağlama, Vokal) olarak sıralayabiliriz. Sayabildiğimiz bu müdavim isimlerin haricinde aynı sıklıkla geldiği halde bizimle aynı günlere denk gelmeyen ya da daha seyrek ama sürekli gelen ve ismini sayamadığımız pek çok icracının meşklere katıldığı muhakkaktır.

Bursa âşıklar kahvesi ve diğer müzikli/çalgılı kahvehanelere toplumdaki her sosyokültürel seviyeden insanlar hem müzik icra etmek hem de dinlemek için gelmektedir. Bu katılımcılar içinde orta gelir sınıfına mensup ve emekli vatandaşlar çoğunluğu oluşturmaktadır.

Serbest çalışan ve genç kesim ise ikinci sırada zikredilebilir. Bu kişiler her siyasi görüşten ve Bursa’da mevcut her etnik/kültürel alt yapıdan gelebilmektedir.

Bursa âşıklar kahvesinde genel prensip olarak siyaset konuşulmamaktadır. Genelde TRT repertuarından ve dolayısıyla protest ifadelerin olmadığı türkülerin seslendirilmesi bu prensibi destekleyen unsurlardandır. Zaman zaman bu repertuarın dışında bulunan eserler de icra edilebilmektedir ancak ilk bahsettiğimiz repertuar kahvelerde her zaman önceliklidir.

Temsil Kabiliyeti

Günümüzde Türk halk müziği radyo, tv, kafe/bar, dernek okullar vb. pek çok mekânda icra edilmektedir. Bu ve benzeri mekân ve ortamların zamanın gerektirdiği şekilde düzenlenmesi ve dönüştürülmesi, güncel ihtiyaçlar karşısında sürdürülebilirlik açısından önemlidir. 1940’lı yıllar sonrası Muzaffer Sarısözen tarafından oluşturulan Yurttan Sesler korusu ile sabit / resmî bir şekil ve tarz kazanmaya başlayan Türk halk müziği icrası, bu girişimler sonrası yeni mantalitesini özümsemiş ve dinleyici nezdinde (yöresel icralarla birlikte) bu haliyle karşılık bulmaya başlamıştır (Bkz. Ekici, 2004, Yılmaz, 1996). Yukarıda değindiğimiz, kökleri Ahi teşkilatının farklı şehirlerdeki yapılanmalarına dayanan ve zaman içinde biçimlenen “Sıralı Toplanma Geleneği”, çerçevesinde oluşan; köy evleri, bey konakları, âşık kahvehaneleri, alevi cemleri, ordugahlar, kına, düğün vb. ortamlarda ve de Mevlevi ve Bektaşî ocaklarındaki ayin temelli fasıllarda oluşan toplu müzik icra algısı, profesyonel ve resmi bir müdahale ile Yurttan Sesler korusu ve daha sonra kurulan benzeri korolarda sabit bir yapıya oturtulmuştur. Etnomüzikoloji terminolojisinde “canonisation” (sabitleme / kanunlaştırma) olarak adlandırılan bu uygulama (Bkz: Harris, 2006 – Weber, 2001) kültürel ürün ve ortamların doğal seyrinin dışına değerlendirilmesi anlamına da gelmektedir. Bu koroları geleneksel icra ortamlarının temsil edildiği suni ortamlar olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. Çünkü yukarıda sayılan geleneksel icra ortamlarının hiçbirinde ayakta duran bir şefin komutlarıyla kadın ve erkek olarak topluca eser icra eden bir topluluktan bahsedilemez. Ancak Yurttan Sesler Korusu ile başlayan bu icra algısı da zaman içinde geleneksel bir özellik kazanmıştır. Günümüzde tüm Türkiye’de bu “yeni geleneksel” icra algısından mülahamatlı amatör ve profesyonel korolar kurulmuş, ciddi bir kesim tarafından, gerçek ve “otantik” icranın bu korolarda yapıldığı görüşü benimsenmiştir. Yani Türk halk müziği temelli geleneksel toplu icra dendiğinde, özellikle ilgili dinleyici nezdinde Yurttan Sesler ve sonrasındaki koro oluşumları anlaşılacaktır. Fakat tüm bu gelişmelerle birlikte “gerçek otantizmi” bulma ve yaşatma algısı ile, TRT öncesi müzik icra mantalitesi de takip edilmiş ve de TRT notasyonu yerine doğrudan sesli kayıtlardan ya da yaşayan kaynak kişilerden alınan eserler de seslendirilmiştir. (Bkz. Arif Sağ, Musa Eroğlu, Cengiz Özkan, Muharrem Temiz, Erol Parlak). THM ve otantisite konusunda Ayhan Erol’un şu ifadeleri dikkate değerdir; “Yeniden canlandırılan pratiği diğer müziklerden ayırmada ve varsayılan “zaman derinliğine” dikkat çekmede kullanılan terim ise “otantisite”dir. Aslını söylemek gerekirse her türlü otantisite söylemi, hem THM’ nin aslına uygun olduğu söylenen pratiklerinin hem de bunların aslına uygun olmayan unsurlarla birleştirilerek yenileştirilmesinin meşrulaştırıcı motifidir” (Erol, Ayhan; 2009 s79). Bursa âşıklar kahvesi, müzik icrasında profesyonel bir amaç güdülmemesi ve tamamen keyfi bir meşk ortamına sahip olması nedeniyle, “canonizasyon” öncesi doğal toplu icra ortamlarını; genellikle TRT repertuarının işlenmesi ve TRT icra kurallarının önemsenmesi nedeniyle de “yeni geleneksel” toplu icra mantalitesini temsil etmektedir.

Model olma özelliği

Cumhuriyet döneminde Bursa’da bilinen ilk âşıklar kahvehanesi olan Bursa âşıklar kahvesi”, daha sonra açılan kimi mekânlara model olma özelliği taşır. Bunlardan ilki, Bursa Ulu camii karşısı, Tahtakale çarşısı içinde açılanıdır. Kendisi müzisyen olmayan ancak müziğe ilgi duyan bir işletmeci tarafından ticari amaçla 2000’li yılların başında açılmış olan bu kahvehane, Bursa âşıklar kahvesinde katılımcı olan müzisyenlerin pek çoğunun iştirak ve meşk ettiği bir mekân olmuştur.

Bursa âşıklar kahvesi model alınarak açılan ikinci müzikli kahvehane ise tarihi kahvenin müdavimlerinden olan bağlama ve ritim aletleri çalan ve türkü söyleyen ancak ilk mesleğinden dolayı Piyangocu Cemil olarak bilinen icracının Bursa âşıklar kahvesine yakın bir yer olan Ahmet Vefik Paşa Tiyatrosunun hemen altında, uzun çarşının üst sokağın da açtığı “Gönülden Gönüle Türkü Evi”dir. Bu mekan resmîyette her ne kadar kahvehane ismini taşımasa da hem işletiliş tarzı hem de alışkanlıktan dolayı “Cemil’in kahvesi” olarak anılmaktadır. Hem bu tür mekânlara olan ilginin ve popülasyonun artması hem rekabetsizlik ortamının doğdurduğu/doğuracağı özgüvenin işletmecilerin tavır ve davranışlarına yansımış / yansıyacak olma ihtimali hem de ticari amaçlar, ikinci ve daha fazla mekanın açılma fikrini makul kılmaktadır. Bu iki müzikli/çalgılı kahvehanenin ardından üç ayrı müzikli/çalgılı kahvehane daha açılıp diğerleri kadar rağbet görmemiş olduğunu kahvehane müdavimlerinden Kerim Erdem ile yaptığımız görüşmeden öğrenmiş bulunmaktayız.

SONUÇ

Kahvehaneler, Anadolu’da ortaya çıkmaya başladığı 16. Yüzyıldan bu yana ilk amacına uygun şekilde; Âşık kahvehaneleri de değişen sosyokültürel ve politik şartlara rağmen geleneğin değişmeyen mekânları olarak Türk kültür hayatında varlıklarını sürdürmektedir. Toplanma/cem olma olgusunun önemini yitirmediği sürece ki dijital haberleşme olanaklarının bu konuda ciddi anlamda olumsuz etkisi olduğu bir gerçektir, kahvehaneler ve benzeri sosyal mekânların pek çok amaç ile birlikte müzik yapmak için de bir araya gelen insanlara ev sahipliği yapaya devam edeceği bir öngörülmektedir. Şehrin, halk beğenisine dayalı müzikal yönelişine önemli katkıları olan Bursa âşıklar kahvesi, gerek sahip olduğu doğal öğretim döngüsü gerekse diğer mekânlara model olma özelliği ile önemini korumakta ve arttırmaktadır. Resmî ya da sivil kurum ve kuruluşların çabası ile hayatta kalması sağlanan ya da sadece folklorik bir öge olarak temsil edilen pek çok folklor unsurundan farklı olarak Bursa âşıklar kahvesinin, şehrin doğal kültürel yaşamı içerisinde önemli ihtiyaçlara cevap verdiğini; bir müzikal edim ve dinleme merkezi olarak halktan yoğun ilgi gördüğünü söyleyebiliriz. 1999 yılından bu yana, azımsanamayacak bir süre içerisinde gözlemlene fırsatı bulduğumuz mekânda, meydana gelen kimi değişimlere de tanıklık etmiş bulunmaktayız. Kadınların ve gençlerin hem dinleyici hem de icracı olarak katılımlarının artması bu değişimlere örnek gösterilebilir. İşletmenin adının Âşıklar Kahvesi olmasına ve Bursa’nın âşıkların yoğun olarak yaşadığı bir şehir olmasına rağmen, katılımcıların genelde âşık olmayan müzisyenlerden oluşması ile Anadolu’da saz çalan kişilere, âşık olmadığı halde halk tarafından âşık denmesi arasında tarihsel ve kültürel bir ilişkinin mevcut olduğunu da söylemeliyiz. Türkiye’nin yakın geçmişinde göç, politik yaklaşımlar ve eğitim gibi pek çok nedenle meydana gelen kültürel değişimin, âşık kahvehaneleri ve bu mekanlarda temsil edilen gelenek ve davranış örnekleri ile açıklanmasına gayret edilen bu çalışmada, hem bahsedilen sürece tanık ve dahil olan bir katılımcı hem de bir müzik bilimcisi olarak bu gözlemleri analitik bir yaklaşımla ortaya

koymaya çalıştığımızı, bununla birlikte konunun sosyolojik boyutunun daha fazla öne çıktığı yeni çalışmalara ihtiyaç duyulduğunu söylemeliyiz

KAYNAKÇA

- AKSEL, Malik. "Kahve ve Kahvehaneler." *Türk Folklor Araştırmaları* (1964): 236.
- ARTUN, Erman. *Âşıklık geleneği ve âşık edebiyatı*. Vol. 276. Kitabevi, 2005.
- Balcı, A. (2005). Sosyal bilimlerde araştırma. Yöntem, teknik ve ilkeler. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- BALKAYA, Adem. "MEKÂN POETİKASI BAĞLAMINDA ÂŞIK KAHVEHANELERİ VE ÂŞIK ÜZERİNDE KİMİ FONKSİYONLARI." *Electronic TurkishStudies* 8.1 (2013).
- ÇOBANOĞLU, Özkul. "Osmanlı Devleti'nde Türk Halk Kültürü'nün Değişim ve Dönüşüm Dinamikleri." *Osmanlı,(Yeni Türkiye Dergisi Osmanlı Özel Sayısı)*(1999): 51-71.
- EDİZ, İsmail. "Osmanlı'dan Cumhuriyet'in İlk Yıllarına Kahvehaneler ve Sosyal Değişim." *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi* 8.1 (2008): 179-189.
- EKİCİ, Savaş. "Popüler Kültür'ün İcra Ortamı Bağlamında Medya-Türk Halk Müziği İlişkinine Dair Bazı Tespit ve Öneriler." *Türklük Bilimi Araştırmaları* 16.16 (2004).
- EROL, Ayhan. *Müzik üzerine düşünmek*. Bağlam, 2009.
- DUVARCI, Ayşe. "Kültürümüzde İstanbul Kahvehaneleri ve Halk Edebiyatına Katkıları." (2012).
- HARRİS, Rachel A. *The Making of a Musical Canon in Chinese Central Asia: The Uyghur Twelve Muqam*. Ashgate Publishing, Ltd., 2008.
- KARA, Mustafa. Bursa'da tarikatlar ve tekkeler. Vol. 2. Uludağ Yayınları, 1993.
- Karasar, N. (2005). Bilimsel Araştırma Yöntemi. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 151-152.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat. *Edebiyat araştırmaları*. Vol. 1. Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1966.
- ŞEMSEDDİN, Mehmed -ATLANSOY, Kadir - KARA, Mustafa. *Bursa dergâhları: Yâdigâr-ı Şemsî I-II*. Uludağ yayınları, 1997.
- ÜNVER, Mustafa. "Müslüman-Türk Anadolu İnsanının Eğitim ve Öğretimde Köy Odalarının Rolüne Folklorik Bir Bakış." *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18.18-19 (2005): 71-92.
- Weber, William, 'The History of Musical Canon', in Nicolas Cook and Mark Everist (eds), *Rethinking Music* (New York: Oxford University Press, 2001): 336-55.
- YILMAZ, Niyazi. *Türk halk müziğinin kurucu hocası Muzaffer Sarısözen*. Ocak Yayınları, 1996.

GÖRÜŞMELER

ERDEM, Kerim “ Emekli öğretmen, amatör müzisyen ve müdavim” 23.01.2015, Bursa

GÜNEŞ, Muhsin “ Bursa âşıklar kahvesi kurucusunun oğlu ve işletmecisi” 23.01.2016, Bursa

KARATAŞ, Nuri Cihan (Âşık Nuri Çırağı) (2012) Kocaeli